

ABC van het onderwijs

*Gids vol termen die in en over het onderwijs
gezegd worden en hun betekenis*

Inleiding

Als professionals op het gebied van natuur- en duurzaamheidseducatie (NDE) hebben we een sterke relatie met scholen. Met name met leerkrachten spreken we over ons aanbod aan lessen, lesmateriaal en projecten.

Steeds meer NDE-organisaties zijn naast de rol van aanbieder ook partner van het onderwijs en zoeken naar nieuwe mogelijkheden om samen te werken met scholen om duurzaamheid integraal te verankeren in het onderwijs. Deze nieuwe rol vraagt ook om nieuwe kennis en vaardigheden.

Diverse NDE'ers uit ons netwerk geven aan behoefte te hebben aan meer inzicht in de taal van het onderwijs. Als je dezelfde taal spreekt, kan je je als NDE'er beter positioneren in gesprekken met schoolleiders, schooldirecties en –besturen, en constructief en effectief met de school samenwerken.

Deze publicatie biedt een overzicht van belangrijke onderwijstermen en geeft je meer inzicht in uitdagingen voor het onderwijs en kansen voor samenwerking.

Kom je andere termen tegen die belangrijk zijn, klopt iets niet helemaal of mis je andere informatie? Laat het ons weten! Zo maken we het een overzicht van en voor ons netwerk!

Schoolbestuur

Het schoolbestuur is verantwoordelijk voor de strategische koers, financiering, personeelsbeleid en onderwijskwaliteit van een of meerdere scholen en heeft nauw contact met de gemeente, bijvoorbeeld over nieuwe scholen, het schoolgebouw en de grond daaromheen, en de vertaling van het jeugdbeleid van de gemeente naar het onderwijs. Het schoolbestuur bestaat in elk geval uit een College van Bestuur (CvB)-voorzitter. Onder het bestuur kunnen één of meerdere scholen vallen. Het bestuur wordt ondersteund door het bestuursbureau (van enkele medewerkers tot een organisatie van honderd medewerkers)

Koersplan

Een koersplan is een strategisch document waarin het schoolbestuur de visie en langetermijnbeleid van de school of scholen vastlegt. Het geeft richting voor onderwijsontwikkeling en beleidsbeslissingen op de lange termijn. Scholen zelf hebben vaak grote vrijheid hoe ze het koersplan invullen (zie schoolplan)

Lokale Educatieve Agenda (LEA)

De LEA is een plan waarin gemeenten en onderwijsinstellingen samen afspraken maken over lokale onderwijsontwikkelingen en samenwerking. Het richt zich op thema's zoals leerprestaties, onderwijskwaliteit en gelijke kansen voor alle leerlingen in de regio.

Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO)

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor zaken zoals leerplicht, leerlingenvervoer en onderwijshuisvesting, die belangrijk zijn voor scholen. Daarom overleggen gemeenten en samenwerkingsverbanden regelmatig over onderwijsbeleid en ondersteuningsplannen om samenwerking te waarborgen. Dit doen ze in het OOGO.

Schooldirectie

De schooldirectie voert het beleid van het schoolbestuur uit, stuurt de dagelijkse gang van zaken aan en is verantwoordelijk voor de operationele leiding van de school

Schoolmanagementteam

Directie is onderdeel van het management. Het schoolmanagement bestaat ook uit bijvoorbeeld teamleiders en afdelingsleiders. Dit zijn doelgroepen die belangrijk zijn voor NDE-centra.

Visie

De visie van een school is het gezamenlijk opgestelde en gedragen toekomstbeeld voor het onderwijs en de leeromgeving. Het is gebaseerd op het koersplan. De visie is vaak onderdeel van het schoolplan en voor langere termijn vastgesteld.

Schoolplan

In het schoolplan schrijft de school elke vier jaar het beleid op het gebied van onderwijs, personeel en schoolklimaat. Het beschrijft de stappen die nodig zijn om de schoolvisie te realiseren. Een schoolgids bestaat voor een jaar, en gaat naar onderwijsdoelen en -resultaten ook in op de praktische informatie over de school en alles daaromheen.

Medezeggenschapsraad (MR)

De MR is een vertegenwoordiging van schoolmedewerkers en ouders die het recht heeft om mee te praten over het belangrijke beleidsbeslissingen van de school. De raad heeft invloed op zaken als het schoolplan, personeel en onderwijsinhoud.

Termen in het onderwijs

Lumpsum en doelfinanciering

In Nederland worden scholen voornamelijk gefinancierd via lumpsumfinanciering, waarbij ze een vast bedrag per leerling ontvangen. Daarnaast bestaat er doelfinanciering voor specifieke doelen, zoals passend onderwijs of projecten gericht op leerling ondersteuning. Ook zijn er vormen van bekostiging voor speciaal onderwijs en onderwijsbehoeften van achterstandsgroepen.

Leerkracht en docent

Een leerkracht werkt in het basisonderwijs/primair onderwijs (po). Een docent werkt in het voortgezet onderwijs (vo) of hoger onderwijs.

Vrijheid van onderwijs

Vrijheid van onderwijs is vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet. Het betekent dat iedereen een school mag oprichten naar eigen overtuiging; onderwijskundig, levensbeschouwelijk en religieus. Binnen de wetten en regels die toezien op de kwaliteit van het onderwijs (waar de Onderwijsinspectie op toeziet) mag een school zelf bepalen op welke manier de lessen worden aangeboden.

Kerdoelen en eindtermen

Kerdoelen zijn de minimale leerdoelen die leerlingen aan het eind van een onderwijsperiode moeten behalen. Ze zijn wettelijk vastgesteld. Kerndoelen zijn er tot de onderbouw van het VO. Daarna spreken we over eindtermen. De kerndoelen en het examenprogramma worden momenteel geactualiseerd door SLO.

Schooleigen curriculum

Kerdoelen en eindtermen vormen de basis voor het curriculum. In het curriculum staan de inhoud en doelen die geleerd moeten worden. Scholen en leraren mogen zelf het curriculum uitwerken, binnen de wettelijke kaders. Ze kunnen eigen keuzes maken over onderwijsmethoden en leermaterialen of deze zelfs zelf ontwikkelen.

(doorlopende) Leerlijn

Een leerlijn geeft per leergebied aan op welke manier de leerlingen van het startniveau tot de kerndoelen komen. Via op elkaar aansluitende tussendoelen zorgt de leerlijn voor een doorlopend leerproces.

Onderwijsinspectie

De onderwijsinspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs en beoordeelt of scholen voldoen aan de wet- en regelgeving.

Uitdagingen binnen het onderwijsveld

Het is moeilijk voor een school om duurzaamheid integraal te verankeren. Dat komt mede door andere uitdagingen waar het onderwijs momenteel mee kampt. Het goed is hiervan op de hoogte te zijn, zodat je je kunt verplaatsen in de situatie van je gesprekspartner.

Lerarentekort

Er zijn onvoldoende gekwalificeerde leraren in het onderwijs. Dit leidt tot hoge werkdruk bij leerkrachten en docenten en grotere klassen.

Groot aanbod van verschillende soorten educaties

Scholen hebben vaak te maken met een groot aanbod aan onderwijsinhoud uit verschillende sectoren (bijvoorbeeld cultuur, techniek en duurzaamheid). Er is te weinig tijd om al deze onderwerpen voldoende aandacht te geven. Dit vraagt om keuzes en prioriteiten.

Basisvaardigheden

De focus in het onderwijs ligt veelal op de basisvaardigheden, zoals rekenen en taal, maar ook burgerschap. Veel leerkrachten voelen zich onvoldoende ondersteund of hebben niet de juiste tools om bredere onderwerpen zoals duurzaamheid te integreren in hun lessen (ook of juist wanneer het gaat over basisvaardigheden en/of burgerschap).

Rol van onderwijs

Onderwijs gaat niet alleen om het opdoen van kennis en vaardigheden (kwalificatie) en de vorming in normen en waarden, tradities en praktijken (socialisatie). Onderwijs heeft ook een rol in de vorming van de persoon (subjectificatie), zoals Gert Biesta in zijn werk uitlegt.

Kansen voor NDE

Om een waardevol partnerschap op te bouwen met een school, is het nodig om goed aan te sluiten op wat er speelt. Belangrijk is dus om uit te gaan van de behoefte van de school, zonder eigen doelen uit het oog te verliezen. Er zijn al best wat algemene haakjes te noemen die spelen bij het onderwijs en kansen bieden om als NDE-organisatie in samen te werken met scholen, maar verken in een gesprek vooral waar de specifieke behoeftes liggen en hoe je hierop in kunt spelen.

Burgerschap

Burgerschapsonderwijs draait om kennis, vaardigheden en ervaringen over en in de diverse en democratische samenleving. Er zijn nieuwe concept kerndoelen burgerschap opgesteld, waar duurzaam onderwijs systematisch aan zou kunnen bijdragen. Hier ligt een kans voor het NDE-werkveld om scholen hierbij te ondersteunen; zie ook bij uitdagingen 'basisvaardigheden'.

Nieuwe concept-kerndoelen mens en natuur

Er zijn veel nieuwe haakjes ontstaan om vanuit NDE goed aan te kunnen sluiten op de behoefte van scholen. De nieuwe concept kerndoelen geven ruimte voor echte ervaringen, waarin leerlingen zelf ontdekken en onderzoeken. Er is aandacht voor verwondering en verbinding met de natuur.

Kansengelijkheid

Veel scholen hechten waarde aan kansengelijkheid in het onderwijs. Kansengelijkheid in het onderwijs verwijst naar de verschillen in onderwijskansen voor leerlingen. Vaak worden die veroorzaakt door sociaaleconomische of culturele achtergronden. Duurzaam onderwijs gaat ook inclusie, gelijkheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid, en kan zo helpen om gelijke kansen te bevorderen. Natuurbezoek heeft bovendien positieve effecten op de ontwikkelkansen van kinderen.

Aansluiten bij verschillende ‘types’ onderwijs

Veel scholen maken gebruik van of willen meer gebruik maken van onderwijsvormen als onderzoekend leren, ontdekkend leren, thematisch of projectonderwijs en buitenonderwijs.

Koppeling van NDE met andere educatiethema's zoals techniek

Best veel scholen hebben techniekonderwijs hoog op de prioriteitenlijst. Wanneer je NDE hieraan koppelt, kan het voor scholen interessanter zijn. Kijk waar natuur en duurzaamheid verweven kan worden in aanbod vanuit techniek of andere educaties.

Duurzame termen en concepten

Het is goed op de hoogte te zijn van onderstaande concepten en termen, die op het raakvlak liggen van onderwijs en duurzaamheid. Het zijn niet per se de woorden die je wilt gebruiken richting de school, maar wel goed om als gedachtegoed vanuit het NDE-veld mee te nemen.

Whole School Approach (WSA)

De WSA is een benadering waarbij duurzaamheid wordt geïntegreerd in alle aspecten van de school: curriculum, didactiek en pedagogiek, gebouw en bedrijfsvoering professionele ontwikkeling, omgeving en visie. Het is een holistische aanpak die niet alleen de lessen, maar ook het dagelijks handelen en de schoolcultuur betreft. De WSA helpt om duurzaamheidsvraagstukken structureel en samenhangend in de school te integreren.

Sustainable Development Goals (SDG's)

De Verenigde Naties heeft 17 duurzame ontwikkelingsdoelen vastgesteld, met ambities voor het jaar 2030. Ze gaan over wereldwijde uitdagingen als armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. Scholen spelen een belangrijke rol in het behalen van de SDG's. Door de SDG's te integreren in het onderwijs, helpen ze leerlingen om te gaan met sociale, economische en groene vraagstukken. Vanuit NDE is er een directe link met SDG 4 (kwaliteitsonderwijs) en SDG 4.7, welke ingaat op o.a. duurzame ontwikkeling en duurzame levenswijzen en wereldburgerschap.

Leren voor duurzame ontwikkeling

Leren voor duurzame ontwikkeling helpt leerlingen de kennis en vaardigheden te ontwikkelen die ze nodig hebben om duurzame keuzes te maken. Het gaat niet alleen om leren over duurzaamheid, maar ook om actief bezig te zijn met oplossingen in de praktijk. Leerlingen leren hoe ze in hun eigen leven en toekomst een bijdrage kunnen leveren aan een duurzamere wereld.

Natuurinclusief onderwijs

Natuurinclusief onderwijs biedt een vruchtbare bodem voor kinderen en jongeren om goed te leren zorgen voor zichzelf, voor elkaar en voor de wereld om hen heen.

Regeneratief onderwijs

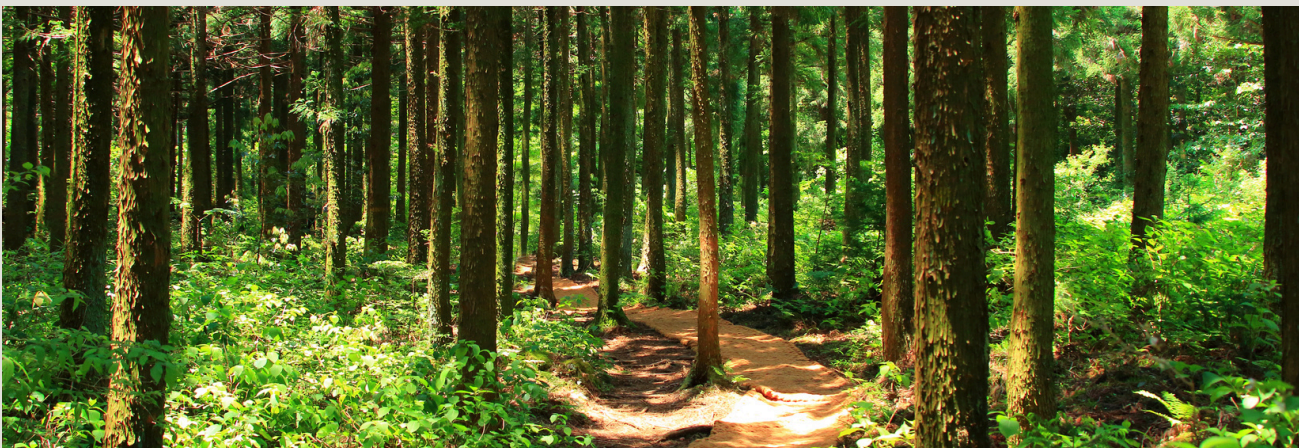
Regeneratief onderwijs richt zich op herstel, vernieuwing en groei. Van zowel de planeet als de leerlingen. Leerlingen dragen bij aan het herstel van hun omgeving en bouwen zo aan een veerkrachtige toekomst. Met regeneratief onderwijs wordt ernaar gestreefd om een positieve verandering te creëren voor biodiversiteit, sociale gelijkheid en duurzaamheid.

Duurzame thema's

De basis van het NDE-/NME-veld ligt in de 'groene' thema's, zoals milieu en natuur. Duurzaamheid en duurzaam onderwijs omvat een bredere set aan thema's, denk aan:

- Natuur en biodiversiteit
- Afval en circulariteit
- Energie
- Water en klimaatadaptatie
- Voedsel

Vanuit een brede blik op duurzaamheid, zoals ook de SDG's hebben, is sociale duurzaamheid ook een belangrijk thema. Denk dan bijvoorbeeld aan de koppeling van natuur en duurzaamheid met sociaal en mentaal welbevinden!

Verder lezen en luisteren over (duurzaam) onderwijs

- Boek: Het prachtige risico van onderwijs – Gert Biesta
- Boek: Wereldgericht onderwijzen – Biesta in de praktijk – Gert Biesta
- Boek: Whole School Approaches to Sustainability – Arjen Wals
- Boek: Onderwijzen tijdens transitie – Bas van den Berg
- Podcast: [Tijpcast](#) (een wekelijkse podcast over onderwijs en gelijke kansen voor iedereen)
- Podcast: [The Regenerative Education Podcast](#) | [Podcast op Spotify](#) – Jolanda Lütteke
- Boek: [Education and Learning for Sustainable Futures](#) - Macintyre, Tilbury en Wals
- Boek: [Duurzame ontwikkeling in het primair onderwijs](#) – Stan Frijters
- Rapport: [Leren voor duurzame ontwikkeling in het primair- en voortgezet onderwijs: onderzoek naar de stand van zaken en de ondersteuningsbehoefte van leerkrachten, docenten en schoolleiders](#)
- Artikel: [Hoe word ik een toekomstbestendige leerkracht?](#)